

Ocjene, prikazi, stručni skupovi

Stručni skup „Povijesni izvori u historiografiji i nastavi“

U organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje i Hrvatskoga katoličkog sveučilišta 26. lipnja 2018. održan je stručni skup „Povijesni izvori u historiografiji i nastavi“. Skup je bio namijenjen učiteljima i nastavnicima povijesti s područja Zagreba, Zagrebačke, Međimurske, Varaždinske, Križevačko-koprivničke, Krapinsko-zagorske, Bjelovarsko-bilogorske, Sisačko-moslavačke i Karlovačke županije.

Skup je započeo pozdravnim govorima rektora Hrvatskoga katoličkog sveučilišta prof. dr. sc. Željka Tanjića, ravnateljice Agencije za odgoj i obrazovanje Jadranke Žarković-Pečenković te prof. Timura Križaka, višega savjetnika za Povijest.

Izlaganja su bila podijeljena u dvije sekcije. U prvoj sekciji predavači su bili prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol, izv. prof. dr. sc. Zdenka Janeković Römer, doc. dr. sc. Ivan Majnarić, izv. prof. dr. sc. Hrvoje Kekez, a moderator I. sekcije bio je izv. prof. sc. Tomislav Anić. U drugoj sekciji predavači su bili dr. sc. Valentina Janković, doc. dr. sc. Kristina Puljizević i izv. prof. dr. sc. Tomislav Anić, a moderator II. sekcije bio je izv. prof. dr. sc. Hrvoje Kekez.

Izlaganje na temu „Ranosrednjovjekovna pisana kultura. *Evangelium Spalatense* – naša najstarija knjiga“ održala je prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol. Splitski evangelijar je najstarija knjiga (kodeks) u Hrvatskoj. Čuva se u riznici splitske

katedrale. Nakon detaljne analize osnovnoga teksta profesorica je analizirala i dodane marginalije. Htjela je pokazati kako povijesni izvori nastaju u određenom kontekstu, kako treba postavljati pitanja o autoru izvora i vremenu nastanka, kome je namijenjen i sl. te da se kroz ovakav izvor može sagledati povezanost crkvenih i političkih zbivanja u Hrvatskoj i u širem europskom kontekstu. Dala je i predložak za analizu pisanih izvora u kojem donosi nekoliko pitanja o kontekstu i nekoliko pitanja za interpretaciju izvora. Pitanja za kontekst su: Tko je napisao ovaj dokument?, Za koga je napisan?, Koja je to vrsta dokumenta? i sl. Pitanja vezana za interpretaciju su: Je li ovo primarni ili sekundarni izvor?, Čini li vam se ovo pouzdanim prikazom onoga što se dogodilo? Takva pitanja mogu poslužiti u nastavi za analizu različitih pisanih izvora.

Doc. dr. sc. Ivan Majnarić održao je izlaganje na temu „Papinski poslanici i povijest istočnojadranskog područja u XII. stoljeću“. Analizirao je dva dokumentarna izvora papinske provenijencije nastalih 1177. To je pismo pape Aleksandra III. splitskom nadbiskupu i trogirskom biskupu te očitovanju papinskog poslanika Rajmunda de Capella o oteetim stvarima. Pisma mogu pojasniti društveno-gospodarske odnose hrvatskoga srednjovjekovlja. Ovi se prilozi u nastavi mogu iskoristiti kao predlošci za igrokaz. Na taj način učenici mogu bolje razumjeti situaciju te igranjem uloga razumjeti motive i postupke ljudi u prošlosti (povijesna empatija).

Razvijaju se i moralno rasuđivanje, kritičko prosuđivanje, analiza i sinteza te interpretacija. Profesor je dao prijedlog za scenarij simulacije javne istrage i povjerenstva vezanog za slučaj krađe. Predložio je glavne i sporedne uloge te navode kaznenog djela.

Izv. prof. dr. sc. Hrvoje Kekez izlagao je na temu „Obiteljske predaje i srednjovjekovno slavonsko plemstvo: knezovi Babonići i križarski pohod kralja Andrije II. 1217. godine“. Pokušao je odgovoriti na pitanje postoji li mogućnost da su knezovi Babonići uistinu pratili kralja Andriju II. u njegovu križarskom pohodu tj. pokušao je korištenjem povijesne i geografske karte pokazati kako je moguće da su podaci iz pisama točni. Smatra da je bez korištenja povijesne karte nemoguće ostvariti prostorni koncept. Kod korištenja karte treba paziti na dob učenika pa se zadaci za osnovnu i srednju školu razlikuju prema načelu postupnosti, kvantiteti i kvaliteti.

Posljednje izlaganje u prvoj sekciji „Editio princeps najstarijeg rukopisa *Del arte dela mercatura* Benedikta Kotrulja (Napulj, 1475.)“ održala je prof. dr. sc. Zdenka Janeković Römer. Dubrovački trgovac Benedikt Kotrulj 1458. napisao je *Knjigu o vještini trgovanja*. U četiri velika poglavlja (O trgovini, O vjeri, O građanskom životu i vrlinama trgovca, O kućanstvu i obitelji te o smiraju života i smrti) Benedikt Kotrulj govori o srednjovjekovnim trgovačkim tehnikama i znanjima, ali i o životu i radu trgovca te svojoj obitelji i sl. Upute za mogućnost primjene u nastavi vezane su za pisanje eseja (povijesnog osvrta). Tako bi uz nastavničko vođenje učenici mogli analizirati povijesni izvor te analizirati i povezati građu. Definira ulogu nastavnika (treba razumjeti tekst i približiti ga učenicima tako da i oni

razumiju), daje upute za čitanje i vrednovanje te ocjenjivanje eseja. Profesorica smatra da nastavnik pripremljenim pitanjima učenicima pokazuje kako se pristupa povijesnom tekstu. Kod učenika se potiču aktivno pristupanje tekstu, analiza, usporedba, logičko zaključivanje te zauzimanje osobnih stavova. Istraživačko pitanje treba biti različito ovisno o dobi učenika te treba ići od jednostavnijega prema složenijem. Budući da je esej teže vrednovati, treba unaprijed sastaviti ocjenjivačke kriterije.

Druga sekcija započela je temom „Obiteljska pisma o svakodnevlju hrvatskog plemstva na prijelazu 17. u 18. stoljeće: stereotipi i suvremeni istraživački pristupi na primjeru korespondencije obitelji Chernkoczy“. Predavanje je održala doc. dr. sc. Valentina Janković. Analizirala je dio obiteljske korespondencije članova hrvatske plemićke obitelji Chernkoczy. Naglasila je važnost mikrohistorijskog pristupa te jačanje interesa za povijest svakodnevice i društvenu povijest. Predloženo je da se ova tema koristi u projektnoj nastavi tj. u „učanju istraživanjem“. Primjeri istraživačkih pitanja koja se mogu istražiti iz ovakve građe su: Društvene norme i oblici društvenosti hrvatskog plemstva te Utjecaj i važnost obiteljskih i socijalnih veza na kojima je počivalo ranonovovjekovno društvo.

Temu „Ženska zanimanja u Dubrovniku u 19. stoljeću: primjeri kvalitativne i kvantitativne analize izvora“ izlagala je doc. dr. sc. Kristina Puljizević. Analizirala je podatke iz matičnih knjiga vjenčanih u kojima je prilikom stupanja u brak mladencima zabilježeno njihovo zanimanje. Podaci su pokazali da je većina Dubrovkinja u navedenom razdoblju bila zaposlena. Profesorica prikazuje nekoliko

grafikona kojima prikazuje ženska zanimanja. Smatra da se ovakvom temom može potaknuti korištenje tzv. zornih prikaza. Korištenje grafikona ili dijagrama pomaže objasniti i razumjeti podatke iz izvora. Tako se kod učenika može razvijati vještina samostalnog razumijevanja podataka iz grafikona te njihovo korištenje u učenju.

Doc. dr. sc. Tomislav Anić održao je posljednje izlaganje druge sekcije na temu „Stvaranje negativne slike o nadbiskupu Stepincu nakon Drugoga svjetskog rata“. Govorio je o načinu kako mediji oblikuju javno mnijenje tj. analizirao karikaturne prikaze kardinala Stepinca u najtiražnijim poratnim listovima. Na takav se način može doprijeti do svih slojeva stanovništva jer karikaturu ne treba čitati. Budući da je 50-ih god XX. st. četvrtina stanovništva starijih od deset godina bila nepismena, može se zorno sagledati važnost karikature u recepciji propagandnoga sadržaja. Povijesna karikatura u nastavi može poslužiti za lakše razumijevanje pojava i procesa. Slikovni materijal treba staviti u funkciju izvora znanja, a učenike treba potaknuti na iznošenje osobnih stavova. Korištenjem povijesne karikature učenici mogu dobiti i širu sliku zbivanja, pruža im se mogućnost zornijeg učenja te mogućnost samostalne interpretacije (npr. što je karikaturist htio prikazati).

Mišljenja sam da je stručni skup bio vrlo koristan jer je pokazao niz mogućnosti kako se povijesni izvori mogu koristiti u nastavi. Predavači su zorno prikazali na koji su način pristupili izvorima te dali niz odličnih prijedloga. Većina prikazanih izvora nisu poznati i ne nalaze se u udžbenicima ili povijesnim čitankama. Time je njihovo prikazivanje i metodička obrada korisnija za nastavu. Rad s povijesnim izvorima ima

i nekih prednosti u odnosu na rad samo s udžbeničkim tekstovima. Bez obzira na to što su povijesni izvori često subjektivni, predavači su pokazali na koji način se mogu koristiti, a da se izbjegne subjektivni pristup. Ponekad samo dio izvora, ako je dobro izabran i prezentiran, može biti vrlo slikovit i poticajan za istraživačka pitanja. Analiziranjem povijesnih izvora razvijaju se vještine kritičkoga mišljenja. Takav je način učenja najučinkovitiji jer učenici trebaju uočiti problem i riješiti ga.

Natalija Jadrić

O romanu Roberta Seethalera „TRAFIKANT“ i primjeru suprotstavljanja mračnim silama

U romanu Roberta Seethalera „*Trafikant*“, koji je u nakladi HENA COM tiskan u listopadu, 2017. (s njemačkog u prijevodu Željke Gorički) na 224 stranice majstorski se opisuje Beč tridesetih godina prošlog stoljeća, naročito za vrijeme okupacije od strane Trećeg Reicha. Snažno su oživljene bečke ulice, trgovine i navike njegovih stanovnika u doba prije Dugog svjetskog rata. Osjeća se psihoza straha i neizvjesnost pred nadolazećim nacizmom, pa čitatelje asocira na atmosferu poznatog filma „Cabaret“ s Lizom Mineli u glavnoj ulozi, jer su u cabareu na pozornici u početku česte šale na račun nove vlasti, no kasnije i tamo prevladava bojazan i neki izvođači stradaju.

Pisac nas postepeno suočava s postupcima ljudi u doba nadolazećeg fašizma, pa dok jedni hvale novu vlast i čak otvoreno podržavaju okrutni politički okvir, drugi mu se nadljudskom hrabrošću suprotstavljaju. U toj se oprečnosti skriva snaga

ove proze, fiktivne priče, s jedne strane turobne i mračne, a opet čovječne i blage s druge strane. Roman je to koji se pročita u jednom dahu, ne samo zato što je po opsegu na svega dvjestotinjak stranica već što u središtu pažnje kritizira rat i stradanje nevinih ljudi, u ovom slučaju Židova. U to doba postepeno Židovi postaju najprije predmet ismijavanja, pa su sve više nepoželjni, službeno im je zabranjena vožnja tramvajem, postaju građani drugoga reda, a na kraju im se zabranjuje rad te oduzima sve što imaju - stanovi, radnje, kuće i na kraju - odvođe ih u logore. Mnogi se iz njih nikada nisu vratili.

Kroz opis likova, opisujući njihove svakodnevnne postupke slavi se hrabrost onih koji su imali snage suprotstaviti se i svojim postupcima pokazati koliko su ne samo ogorčeni onim što se svakodnevno događa, već i da su protiv stradanja nedužnih ljudi, čak otvoreno pokazuju neslaganje s politikom koja se vodi u zemlji.

Radnja romana počinje *1937. godine kada glavni lik - mladi Franz Huchel, pritisnut naglom promjenom u svom životu, jer se utopio majčin bogati zaštitnik, odlazi iz rodnog mjesta. Ali obzirom da je njegova majka u Beču imala prijatelja koji joj je, prema njezinim riječima, dugovao uslugu, on je sada pristao primiti Franza kao vježbenika i zaposliti ga za ispomoć u svojoj trafici. Tako mladić iz idilične austrijske provincije stiže u kozmopolitski Beč na posao trafikanta.*

U ono malo vremena koje je imao da se pribere, prije nego je iz vlaka išetao na željezničku postaju u Beču, Franz je o budućnosti koja ga je čekala maštao u pastelnim bojama i nježnim, svečanim zvukovima. Prvi susret s velegradom – njegovim smradovima, njegovom bukom, njegovim šarolikim stanovnicima – otkrio mu je gotovo sve o

budućnosti i gradu u kojoj se ima nastaniti. Točnije, gotovo sve. Iako pomalo žalili za rodnim mjestom koje je napustio on s oduševljenjem misli i govori o velikom gradu.

„U mislima mu je izronila slika budućnosti kao udaljena obala iz jutarnje magle: još trunčicu nejasna i mutna, no svejedno obećavajuća i lijepa. I odjednom je sve postalo lako i ugodno.“

Franz o dolasku u Beč piše svojoj majci duga pisma, misli s nostalgijom o svom mjestu, o jezeru i majci koje je napustio ali ujedno i s oduševljenjem govori o Beču, o životu u velikom gradu, o trafici u kojoj radi i situacijama u kojima se našao, te o ljudima koje je u Beču upoznao. Uhodavajući se u posao trafikanta zajedno s vlasnikom trafike, Ottom Trsnjekom, Franz će početi shvaćati koliko slojeva i velikog kaosa može imati svijet u kojem živi. A u trafiku dolaze različiti ljudi, u različito vrijeme, svatko od njih sa sasvim različitim pričama i potrebama. Stari trafikant - iskusni Otto, poučava Franza, pa on s vremenom nauči jako dobro procjenjivati osobine kupaca i pamtititi njihove posebne navike i potrebe.

Među brojnim mušterijama mladog će trafikantskog naučnika posebno fascinirati jedan kupac, koji često dolazi a to je čuveni profesor doktor Sigmund Freud. On u trafiku dolazi po novine i cigare, pa ga mladić kao uvaženog kupca i znanstvenika svjetskog ugleda prati do kuće noseći paket s novinama i cigaretama koje je kupio kod njih u trafici. Uz razgovore o ženama i ljubavi, među dvojicom muškaraca će unatoč razlici u godinama započeti neobično prijateljstvo, pa mladić priča slavnom psihoanalitičaru o svom životnom neiskustvu, osobito ljubavne probleme s Čehinjom Anezkom, koju je upoznao u Prateru a ona radi u Cabareu, gdje on često odlazi.

No, okrutni će nacistički režim obojicu prisiliti na iznenadne odluke, a ljubavna će pitanja donekle doći u drugi plan. Tako će novom političkom situacijom - dolaskom nacizma – susjed mesar postati predvodnik u akciji razbijanja trafike jer u toj trafici prodaju cigarete i novine Židovima pa i Freudu, a stari trafikant koji je bez noge, iako je invalid je iz Prvog svjetskog rata na kraju je uhapšen. Sigmund Freud, poznati liječnik i znanstvenik odlazi iz Beča i na željezničkoj stanici se Franz, mladi trafikant oprašta s njim. Ujedno se Franz čudi zašto su odjednom svi protiv Židova, pa o tome čak piše svojoj majci.

Starog trafikanta, jer je eto prodavao i Židovima – iako je invalid čak hapse i odvođe u zatvor koji je ustvari bivši hotel a sada je glavna komanda Gestapa u čijem je podrumu zloglasni zatvor. Mladić uzalud traži Otta, no poslije nekoliko tjedana šalju njegove stvari (pa i hlače s jednom nogavicom), rekavši da je umro. Mladi trafikant duboko žali svog poslodavca – gospodina Otta, pa ogorčen postupkom političke vlasti noću s jarbola na kojem je zastava, sa zgrade zloglasnog zatvora – komande Gestapa skida zastavu i stavlja hlače s jednom nogavicom. Naravno drugo jutro se zna tko je to postavio u znak protesta – to jest čije su to bile hlače i sada mladi trafikant strada.

Nekoliko podataka o austrijskom piscu Robertu Seethaleru, koji je rođen 1966. godine u Beču, a do sada je objavio romane „The Bee and Kurt“, „The Future“, „Now it gets serious“ i „The Trafikant“ (sve u izdavačkoj kući KEIN & ABER, Zurich). Njegov roman „Trafikant“ prvi je put izdan 2012. Godine 2007. Seethaler je nagrađen prvenstvom nagrade *Buddenbrookhaus* za „The Bee i Kurt“, a 2008. dobio je stipendiju *Alfred Döblin Akademije umjetnosti*.

Njegov scenarij „Heartbreakin“ je osvojio nagradu (za film „Doručak Dorst“), drugi scenarij „Druga žena“ snimio je čuveni Hans Steinbichler, pa je premijera bila na Münchenskom filmskom festivalu, a dobio je i tri nagrade *Grimme* 2009.

Sada Robert Seethaler, književnik, pisac scenarija i glumac - živi i radi u Berlinu i Beču.

Na kraju - evo što o romanu „Trafikant“ kaže kritika:

„Trafikant je priča o iskrama koje umiju osvjetlati tamu: o mudrosti, o suosjećanju, prkosu i hrabrosti. Ironičan, prodoran, sjajan roman.“

Daily Mail

„Seethaler ujediniuje tragediju sa snatrenjima, pa stvara gorko-slatku sliku mladenačkih ideala koji postaju zarobljeni u okolnostima.“

The Guardian

„Nepoljuljan u svom mirnom, nenametljivom stilu koji ga čini razornim.“

Times Literary Supplement

„Ispisan s dojmljivom britkošću koja ne prikriva, već ističe tugu ove priče, Trafikant je dirljiva minijatura svakodnevnoga života koji biva zaustavljen velikim povijesnim silama.“

Sunday Times

Narcisa Potežica, mr. sc.

Ispit državne mature iz Povijesti/ od školske godine 2009./2010. do školske godine 2016./2017.; Natalija Gjeri Robić, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2018., Zagreb (300 stranica, 39 tablica, 15 grafičkih prikaza i 18 priloga)

Ispit državne mature iz Povijesti od školske godine 2009./2010. do školske godine 2016./2017. nova je knjiga autorice Natalije Gjeri Robić, koju možemo smatrati svojevrsnom monografijom ispita iz Povijesti na državnoj maturi. Autorica u knjizi sagledava ispite iz Povijesti na državnoj maturi kroz svaki ispitni rok (ljetni i jesenski) u svakoj školskoj godini od početka provođenja ispita državne mature do državne mature provedene u školskoj godini 2016./2017. Kako autorica radi u istraživačkom odjelu Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja i bavi se istraživanjima u obrazovanju, posebice u nastavi Povijesti, ova joj je tematika bliska i poznata.

U prvom poglavlju pod naslovom *Ispit državne mature iz Povijesti* prikazani su sadržaj i struktura ispita, opisano je bodovanje zadataka, ukupan broj bodova u ispitima, pragovi ocjena i korištenje rezultata ispita iz Povijesti za upis na studij Povijesti na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj. Analizirani su ispitni katalogi za svaki ispit iz Povijesti, i pokazalo se da su područja ispitivanja jednaka u svim provedenim ispitima iz Povijesti, no mijenjala se struktura ispita; vrste i broj zadataka. Korištenje rezultata ispita za upis na studij Povijesti, nisu značajan čimbenik pri odabiru kandidata većini visokih učilišta.

U drugom poglavlju, naslov kojega je *Struktura pristupnika na ispitima državne mature iz Povijesti*, razmatra se broj pristupnika i struktura pristupnika prema sljedećim statusima: gimnazijski program, strukovni program, kandidati i vanjski kandidati. Kroz tablice prikazani su udjeli pristupnika za svaku školsku godinu i za ljetni i za jesenski rok. Tako je vidljiv trend smanjivanja udjela pristupnika tijekom godina, kao i promjene odnosa među pristupnicima s obzirom na status. Najviše je pristupnika koji polažu ispit iz Povijesti iz gimnazijskih programa, i to iz općih gimnazija u ljetnim ispitnim rokovima. Najveći udio pristupnika iz strukovnih programa su pristupnici iz programa Ekonomija, trgovina i poslovna administracija. Izvor podataka za ovo poglavlje i većinu podatka u knjizi je baza NISpVU-a odnosno Nacionalni informacijski sustav prijave na visoka učilišta. U prilogima na kraju knjige objavljeni su detaljniji podatci. Zanimljiva je i struktura pristupnika s obzirom na spol za svaku školsku godinu u ljetnom i jesenskom roku. Ispitu iz Povijesti pristupalo je više pristupnika od pristupnica i u ljetnim i u jesenskim rokovima. Analiziraju se i udjeli pristupnika prema spolu u odnosu na status i školske programe, kroz sve ljetne i jesenske rokove od školske godine 2009./2010 do 2016./2017.

Rezultati ispita državne mature iz Povijesti naslov je trećeg poglavlja, u kojem se također koriste kao izvor podaci iz NISpVU-a. U uvodnom dijelu objašnjena je metodologija analize podataka o rezultatima ispita i metodološka ograničenja. Metodološka ograničenja odnose se na nemogućnost usporedbe rezultata dobivenih na ispitima u različitim godinama,

zbog promjena u izradi ispita, strukture pristupnika i različitih mogućnosti pripremanja za ispit. Isto tako postoje metodološka ograničenja „vezana uz interpretaciju rezultata ispita i pojedinog zadatka u kontekstu kvalitete nastave“. Kako je svake godine uzorak učenika promjenljiv, a promjenljivi su i zadatci, ovi se rezultati ne smiju poopćavati u smislu tvrdnje da su jedni učenici bolji od drugih ili da su zadatci jedne godine bili teži ili lakši nego neke druge godine. Ipak, zanimljivo je promotriti prosječnu postotnu riješenost za svaku školsku godinu, i ljetni i jesenski rok. Ispit je pristupnicima u ljetnim rokovima bio srednje težak jer je riješenost bila u rasponu od 45,1% do 53,2%. Težina ispita određuje se s obzirom na postotak riješenosti ispita, odnosno zadatka i to je metodologija koju primjenjuje NCVVO prilikom interpretacija i analize zadataka i rezultata na ispitima. Raspon ostvarenih bodova na ispitima prikazan kroz sve školske godine, posebno za ljetni i jesenski rok i broj pristupnika sa minimalnim i maksimalnim rezultatom, još detaljnije daje uvid u rezultate. Vidljivo je da pristupnici nisu ni u jednom ispitu ostvarili stopostotni rezultat. Slijede prikazi raspodjele ocjena iz ispita Povijesti s obzirom na status, spol i klasifikaciju školskih programa. Dominiraju ocjene dovoljan i dobar, uglavnom najveći broj pristupnika gimnazijskog programa dobiva ocjenu dobar, a strukovnih programa dovoljan. Uvidom u tablice o raspodjeli ocjena pristupnika i pristupnica na ljetnim rokovima ispita iz Povijesti uočavamo da su bolje ocjene dobivali pristupnici od pristupnica.

U četvrtom poglavlju koje nosi naslov *Rezultati analize upitnika za nastavnike*

povijesti o ispitu državne mature iz povijesti i o državnoj maturi općenito i prikazana je analiza anketnog ispitivanja. Anketno ispitivanje proveo je NCVVO, odnosno Odjel za promicanje kvalitete obrazovanja, a u ispitivanje je bilo uključeno 115 nastavnika Povijesti, oko 20% srednjoškolskih nastavnika iz Republike Hrvatske. Uzorak ispitanih činilo je više nastavnica (63,5%), a 90% svih nastavnika ima završen diplomski studij. Upitnik su pretežno popunjavali nastavnici Povijesti koji su zaposleni u gimnazijama (44%) ili strukovnim školama (40%), a manji udio nastavnika koji je zaposlen u mješovitim školama 15,7%. Najveći broj anketiranih nastavnika je iz Grada Zagreba, zatim iz Osječko-baranjske, Primorsko-goranske i Splitsko-dalmatinske županije.

U prvom dijelu analize prikazani su stavovi nastavnika Povijesti općenito o državnoj maturi. Pokazalo se da nastavnici Povijesti znaju mnogo o provedbi državne mature, da uglavnom sudjeluju kao dežurni nastavnici u provedbi državne mature i da većinom dobivaju informacije o državnoj maturi od ispitnog koordinatora u svojoj školi. Najboljim aspektom provedbe državne mature nastavnici smatraju sigurnost ispitnog materijala, a izvrsnim procjenjuju i organizaciju i provedbu ispita u ispitnoj prostoriji. Nastavnici su procjenjivali karakteristike državne mature (transparentnost, objektivnost, pravednost i svrhovitost), procjene su prikazane grafikonomima i interpretirane. Rezultate državne mature smatraju dobrim kriterijem za upis u studijske programe za učenike gimnazijskih programa te da su dobar pokazatelj znanja učenika i da su važni za provedbu obrazovnih reformi. Nastavnici se ne slažu da su ispiti dobra

mjera kvalitete rada nastavnika i misle da nisu dobra mjera za upis u studijske programe za učenike strukovnih programa.

Drugi dio analize upitnika odnosio se na stavove nastavnika Povijesti o ispitu državne mature iz Povijesti. Analizirana je upoznatost nastavnika s pojedinim odrednicama ispita: tehničke karakteristike ispita iz Povijesti (trajanje, način rješavanja i pribor), struktura ispita, područja ispitivanja, obrazovni ishodi, kriteriji bodovanja i kriteriji ocjenjivanja. Većina nastavnika (67%) slaže se sa tvrdnjom da državna matura pretjerano potiče učenike na učenje činjenica. Većina nastavnika smatra da je ispit iz povijesti primjerene težine. Analizirana je i tvrdnja o utjecaju državne mature na kvalitetu nastave i u kolikoj je mjeri nastava u četvrtim razredima opterećena pripremanjem za državnu maturu.

Podatci o ispitima državne mature iz Povijesti kao poticaj daljnjim istraživanjima naslov je petog zaključnog poglavlja. U ovom zaključnom poglavlju autorica otvara brojna pitanja i nudi odgovore na neka od njih, predlaže mogućnosti analize i novih istraživanja povezanih s rezultatima pristupnika u nastavi i na maturi. Za nastavnike možda i najzanimljiviji prijedlog istraživanja utjecaj ispita iz Povijesti na nastavu Povijesti, odnosno na poučavanje i učenje Povijesti. Nakon zaključnog poglavlja navedena je literatura i izvori podataka, te slijede priloge; podatci u tabličnom obliku koji još detaljnije analiziraju tematiku svakoga poglavlja knjige.

U ovoj monografiji može se naći obilje podataka koji se mogu koristiti za nova istraživanja, ali i kao poticaji nastavnicima da uspoređuju, poboljšavaju i unapređuju svoje poučavanje i učenje. Knjigu

bih preporučila svim nastavnicima koje zanimaju istraživanja u obrazovanju, a posebice nastavnicima Povijesti. Iako knjiga obiluje tablicama i grafikonima, pažljivim čitanjem i promišljanjem nastavnici će naći mnoge odgovore; koji im mogu unaprijediti nastavu i utjecati na kvalitetu poučavanja. U tom kontekstu ova je knjiga vrijedan doprinos istraživanjima obrazovanja i vanjskog vrednovanja, kao i polazište za unapređenje nastave.

Suzana Pešorda

Stéphane Bruchfeld – Paul A. Levine, *Pričajte to svojoj djeci ... O Holokaustu u Europi 1933.-1945., Srednja Europa, Zagreb, 2018., str. 112.*

Knjiga *Pričajte to svojoj djeci ... O Holokaustu u Europi 1933.-1945.* autora Stéphane Bruchfeld i Paul A. Levine prvi puta je objavljena 1998. kao dio projekta Living History (Oživiljena povijest) švedske vlade kojoj je bio cilj edukacijom o Holokaustu podići razinu svijesti o potrebi kontinuiranog rada na izgradnji demokracije, tolerancije i ljudskih prava u švedskom društvu. Living History je od projekta prerastao u organizaciju kojoj su ciljane publika mladi. Hrvatsko izdanje je prošireno poglavljem o Holokaustu u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj autorica Snježane Koren i Lorande Miletić.

Knjiga prati kronološki slijed diskriminacije, progona i stradavanja Židova od sredine 19. stoljeća do kraja Holokausta i podijeljena je na trinaest dijelova (*Predgovor; Djeca kao pokusni kunići; Uvod; Židovska svakodnevnica prije rata; Progon; Međunarodne reakcije; Formiranje geta;*

Deportacije; Genocid započinje; Od metaka do plina; Otpor i spašavanje; Promatrači; Holokaust – lekcije koje treba naučiti?; Holokaust u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj).

U *Predgovoru* autori naglašavaju da je Holokaust kompleksan i besprimjeren događaj u povijesti s nacionalnim i regionalnim specifičnostima, te da mu stoga treba pristupiti trezveno, polazeći od činjenica, poštujući rezultate brojnih znanstvenih istraživanja i metodološki uvažavajući svjedočanstva preživjelih.

Poglavlje *Djeca kao pokusni kunići* posvećeno je stradanju dvadesetoro djece na kojima su vršeni medicinski eksperimenti u koncentracijskom logoru Neuengammeu. U *Uvodu* autori objašnjavaju povezanost nacističke ideologije i stradanja Židova, kao i pozadinu rasnih ideologija koje sežu u 17. st. kada su se pojavile ideje o postojanju različitih rasa, a zatim i socijalni darvinizam i eugenika koja je imala za posljedicu sterilizaciju onih ljudi za koje se smatralo da posjeduju „slabije“ gene. Poraz Njemačke u Prvom svjetskom ratu bio je pogodno tlo za prihvaćanje nacističke ideologije i okrivljavanje Židova za glavne krivce poraza Njemačke i lošeg gospodarskog stanja. Poglavlje *Židovska svakodnevica prije rata* posvećeno je objašnjavanju različitog položaja Židova u srednjoj i zapadnoj Europi gdje su uglavnom bili integrirani u društvo od položaja Židova u istočnoj Europi gdje su uglavnom bili odvojeni od kršćanske većine, ali su kao članovi srednje klase značajno utjecali na urbanizaciju i modernizaciju društva. Autori primjerima objašnjavaju položaje ostalih progonjenih: Roma, homoseksualaca, osoba s invaliditetom. U poglavlju *Progon* autori opisuju posljedice isključivanja i segregacije Židova

iz društva uskraćivanjem ekonomskih i građanskih prava zabranom obavljanja određenih djelatnosti: nisu smjeli biti učitelji, profesori, liječnici, odvjetnici, zabranjeno im je bilo studirati, ići u škole, posjedovati imovinu. U poglavlju *Međunarodne reakcije* autori opisuju kako je reakcija međunarodne zajednice uglavnom izostala, te da je Židovima najčešće bilo vrlo teško emigrirati u neku od zapadnoeuropskih zemalja jer su granice bile zatvorene. Autori objašnjavaju povod i posljedice Kristalne noći (Noći slomljenih stakala) kao i širenje Njemačkog carstva na istok i stvaranja njemačkog „Lebensrauma“ (Životnog prostora). *Formiranje geta* poglavlje je u kojem autori pojašnjavaju postanak geta kao židovskih četvrti od srednjeg vijeka do Napoleonovih ratova, te ponovne getoizacije 1939. kojom je olakšano provođenje Holokausta. Opisani su teški uvjeti života u getu, dehumanizacija, formiranje židovskih vijeća (Judenräte) te pokušaji otpora na individualnoj razini nastavljanjem školovanja, organiziranjem kulturnih aktivnosti, bilježenjem događaja iz geta i stvaranjem arhive, poput Emmanuela Ringelbluma. Slijedi poglavlje *Deportacija* u kojem je kroz svjedočanstva opisana deportacija iz geta u logore smrti, a trg (Umschlagplatz) s kojeg je to redovito činjeno kao mjesto suza, krvi, rastanka i razdvajanja. Opisan je i genocid nad Romima i Sintima čiji se progon objašnjavao osim rasnim i tzv. socijalnim razlozima. Poglavlje *Genocid započinje* pojašnjava početak od T4 programa kad su ubijani ljudi za koje se smatralo da zbog fizičkog ili mentalnog hendikepa remete genetsku sliku arijske rase te da ih je stoga kao tzv. asocijalne elemente potrebno eliminirati što je činjeno u za to posebno

konstruiranim plinskim kamionima. Opisi smaknuća čitavih naselja Židova na istoku Europe koje su provodile Einsatzgruppe prezentiran je svjedočanstvom pripadnika njemačke policije. Slijedi poglavlje *Od metka do plina* u kojem autori opisuju i objašnjavaju načine na koje su se provodila masovna ubojstva najprije kroz program T4, operaciju „Reinhardt“ (čišćenje Poljske od Židova i otimanje židovske imovine), ubojstva u logorima smrti Treblinka, Sobibor, Chelмно, Auschwitz - Birkenau, Majdanek, Belzec. Autori prenose svjedočanstva Sonderkomanda, preživjelih zatočenika logora, zapisa liječnika u logoru i zaduženih za provođenje programa masovnih ubojstava, kao i načinima na koje se nastojalo pomoći liječnicima i sestrama koji su sudjelovali u tom programu da se nakon stresnog posla opuste bez dugoročnih posljedica. Na taj način čitatelji dobivaju široku sliku događaja Holokausta. U dijelu knjige *Otpor i spašavanje* autori opisuju načine organiziranog židovskog otpora u Varšavskom getu, ustancima Židova u logorima Treblinka, Sobibor, Auschwitz – Birkenau, kao i akcijom braće Bielski koji su organizirali partizanski odred Židova iz zapadne Bjelorusije kako bi ih spasili od stradavanja, ali su pri tome pružali i otpor nacistima i njihovim suradnicima. Autori se u ovom poglavlju bave pitanjem fenomena pristajanja većine stanovništva uz Hitlera i njegov režim proganjanja, te opisuju civilne otpore unutar Njemačkog društva, primjerice: prosvjede omladinaca iz skupine Runoliski gusari ili pokret Bijela ruža, te prosvjed u Rosenstrasseu kada su prosvjedovale žena udane za Židove. Za razliku od ostalih navedenih prosvjeda kada su prosvjednici ubijeni, ovaj zadnji bio je uspješan. U dijelu *Promatrači* autori

problemiziraju položaj i ulogu promatrača u fenomenu kakav je Holokaust. Smatraju da je s moralnog stanovišta najproblematičnije suditi o njima jednako kao što je nemoguće donositi generalizacije o djelovanju primjerice institucije kao što je katolička crkva, članova njezine zajednice ili pojedinaca, pripadnika nekog naroda, primjerice Poljaka od kojih su neki bili aktivni suradnici nacista, dok su drugi unatoč svom antisemitskom uvjerenju pomagali Židovima. Također su mnoge zemlje koje glase za demokratske zatvorile vrata židovskim izbjeglicama. *Holokaust – lekcije koje treba naučiti?* poglavlje je u kojem autori postavljaju pitanje može li se i što naučiti iz Holokausta i zaključuju da poruka Holokausta može jedino biti da se nikada više to iskustvo ne ponovi, a jedini način da se to dogodi je njegovati kulturu sjećanja na ljude koji su izgubili živote.

Holokaust u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (str. 87.-112.) kronološki i tematski je podijeljen u sedam dijelova. U prvom dijelu *Židovi u hrvatskim zemljama do 1941.* autorice daju kronološki pregled povijesti Židova od njihovog naseljavanja prostora današnje Hrvatske od 2. i 3. st. i natpisa, slikovnih prikaza, molitvenih prostora vezanih uz židovsku tradiciju u Osijeku, Splitu, Senju, Saloni, Benkovcu, Braču, Muću preko povijesti osnivanja židovskih općina tijekom srednjeg vijeka i različitog položaja Židova u Hrvatskoj i Slavoniji, na teritorijima koji su bili u sastavu Mletačke Republike, Dubrovniku, kao i utjecajima europskih/ svjetskih prilika na Židove općenito, a posljedično i na Židove na prostoru današnje Hrvatske (događaji u Osmanskom carstvu, Napoleonova osvajanja, prosvjetiteljstvo, Prvi svjetski rat, antisemitizam 1930-ih,

protužidovske mjere itd.). Autorice navode i promjene koje su se događale u samoj židovskoj zajednici (pojava cionizma, nacionalnog pokreta Židova) i kako su se one odražavale na prilike unutar židovskih zajednica na prostoru Hrvatske. Drugi dio *Proglašenje NDH i početak progona* autorice su posvetile uspostavi i ustroju NDH kao i podjelama koje su nastupile unutar hrvatskog društva, te načinima diskriminacije i progona Židova. Slijedi dio *Ljeto 1941. – početak genocida* u kojem autorice daju pregled uspostave represivnog aparata i ustroja logorskog sustava na području NDH, kao i početke deportacije Židova, Srba, Roma, komunisti i ostalih protivnika režima. *Prema uništenju – deportacije 1942. i 1943.* dio je u kojem se obrađuje period najvećih deportacija Židova koje je dijelom bilo i posljedica nacističkog pritiska za rješavanje tzv. židovskog pitanja nakon konferencije u Wannseeu kada su hrvatski Židovi deportirani u Poljsku, Auschwitz, Njemačku. Autorice spominju i pokušaje spašavanja Židova dodjeljivanjem statusa „počasnih arijevac“, skrivanjem po bolnicama ili drugim intervencijama koji su u najvećem broju slučajeva na kraju završavali bez uspjeha. Dio *Židovi na području pod talijanskom okupacijom* autorice su posvetile različitom položaju Židova u odnosu na dio NDH koji je bio pod ustaškom upravom kao i različitom tretmanu Židova unutar zone I (područja koja je Italija držala od 1920-ih, Istra, Rijeka, Cres, Lošinj, Zadar, Lastovo i Palagruža kao i područja koja je dobila Rimskim ugovorima) i zone II gdje je vojna i politička vlast bila u rukama Italije dok su upravnu vlast imale ustaše. Nakon kapitulacije Italije Židovi iz logora Kampor na Rabu oformili

su Rapski židovski bataljun i priključili se partizanima. Osobe koje su ostale na Rabu Nijemci su po dolasku poslali u Auschwitz. Osim u Rapskom židovskom bataljunu Židovi su se pojedinačno priključivali partizanima što je bio način da se spase, dok je dio bio politički aktivan kao primjerice Pavao Pap, Moše Albahari ili Robert Domany. O angažmanu Židova u partizanskim jedinicama autorice su pisale u dijelu *Židovi u partizanima*. Dio knjige koji se odnosi na NDH završava poglavljem *Nakon Holokausta* u kojem autorice navode razmjere stradavanja Židova, te odluke dijela židovske zajednice da napusti Jugoslaviju i iseli se u Izrael pri čemu su u razdoblju 1948. - 1952. odlasci bili organizirani, a imovina oduzeta zbog nemogućnosti posjedovanja dvojnog jugoslavensko-izraelskog državljanstva.

Pričajte to svojoj djeci ... O Holokaustu u Europi 1933.-1945. je knjiga koja sadrži dokumente, svjedočanstva sudionika, kronološke tablice te ju je preporučljivo koristiti kao dodatne nastavne sadržaje za istraživanje Holokausta.

Dijana Dijanić Pleško